

Notat 2001–11

# **Planmessig utnytting av utmarksbeite på Senja**

Øyvind Hansen

---

<b>Tittel</b>	Planmessig utnytting av utmarksbeite på Senja
<b>Forfatter</b>	Øyvind Hansen
<b>Utgiver</b>	Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)
<b>Utgiversted</b>	Oslo
<b>Utgivelsesår</b>	2001
<b>Antall sider</b>	37
<b>ISBN</b>	82-7077-410-3
<b>ISSN</b>	0805-9691
<b>Emneord</b>	Regnskap- og tilvekstdata fra gårdsbruk i Nattmålshaugen Beitelag. Verdi av økt utmarksbeite og generell verdsetting av utmarksbeitet

---

## Litt om NILF

- Forskning og utredning angående landbrukspolitikk, matvaresektor og -marked, foretaksøkonomi, nærings- og bygdeutvikling.
- Utarbeider nærings- og foretaksøkonomisk dokumentasjon innen landbruket; dette omfatter bl.a. sekretariatsarbeidet for Budsjettnemnda for jordbruket og de årlige driftsgranskningene i jord- og skogbruk.
- Gir ut rapporter fra forskning og utredning. Utvikler hjelpemidler for driftsplanlegging og regnskapsføring.
- Finansieres over Landbruksdepartementets budsjett, Norges forskningsråd og gjennom oppdrag for offentlig og privat sektor.
- Hovedkontor i Oslo og distriktskontor i Bergen, Trondheim og Bodø.

# Forord

---

Prosjektet «Planmessig utnytting av utmarksbeite på Senja» har hatt bakgrunn i et initiativ fra Fylkesmannens landbruksavdeling i Troms i samråd med Planteforsk, Holt og Nattmålshaugen beitelag i Lenvik kommune på Senja. Hovedproblemstillingen var å finne hvilket produksjonspotensiale beite på utmark har, og hvilke driftsopplegg som er aktuelle for å få en mest mulig biologisk og økonomisk bærekraftig utnyttelse av potensialet.

Prosjektet ble organisert med medlemmene i Nattmålshaugen beitelag som prosjektteiere. Prosjektets hovedmål ble formulert til å «Utvikle opplegg for bærekraftig utmarksbeite som dekker 35% av fôrgrunnlaget for kjøttfe og økt andel for sau og melkefe».

Både omsetningsorganisasjonene (Gilde NNS og TINE Nord-Norge) og flere FoU-institusjoner ble engasjert i prosjektet. Planteforsk, Holt forskingssenter har hatt en sentral rolle med ansvar for prosjektledelse og koordinering. Av øvrige institusjoner kan nevnes Norsk Institutt for jord- og skogkartlegging, Jordskifteverket og NILF.

NILF's distriktskontor i Bodø skulle kartlegge økonomi og driftsforhold på bruk som utnytter utmarksbeitet i området ved blant annet å sammenligne data fra driftsregnskap fra utvalgte bruk med data fra sammenlignbare kilder. Det skulle utarbeides modeller for driftsøkonomien for brukene ved forskjellig utnytting av beitet, samt foretas en generell verdsetting av verdien av utmarksbeitet.

Villy Hole var sentral fra NILF ved oppstartning og utarbeiding av opplegget for NILF's del av prosjektet. Alle på distriktskontoret har vært involvert i innsamling og oppgjør av regnskapene. Ole Christian Øksne, Ole Kristian Stornes og Øyvind Hansen har foretatt beregningene til notatet. Øyvind Hansen har skrevet notatet.

Oslo, mars 2001

Leif Forsell



# Innhold

---

SAMMENDRAG .....	1
1 INNLEDNING.....	3
1.1 Bakgrunn og problemstilling.....	3
1.2 Metode og datagrunnlag .....	4
1.3 Forklaring på faguttrykk.....	4
2 REGNSKAPSTALL OG VEKTER SAMMENLIGNET MED ANDRE.....	7
2.1 Sau .....	8
2.1.1 Dekningsbidrag, produksjon, pris og fôr 1997.....	8
2.1.2 Dekningsbidrag, produksjon, pris og fôr 1998.....	9
2.1.3 Dekningsbidrag, produksjon, pris og fôr 1999.....	11
2.1.4 Tilvekst og slaktedata.....	12
2.1.5 Konklusjon .....	14
2.2 Kjøttfe.....	14
2.2.1 Dekningsbidrag, omsetning, slaktevekter, pris og fôr 1997–1999.....	15
2.2.2 Dekningsbidrag, omsetning, slaktevekter, pris og fôr 1999.....	16
2.2.3 Tilvekst.....	18
2.2.4 Konklusjon .....	19
3 DEKNINGSBIDRAG HVIS FÔRANDEL FRA UTMARKSBEITE VAR I SAMSVAR MED BEITEPROSJEKTETS HOVEDMÅL.....	21
3.1 Sau .....	21
3.2 Kjøttfe.....	22
4 TEORETISK BEREGNING AV VERDIEN AV ØKT UTMARKSBEITE.....	25
4.1 Sau .....	25
4.1.1 Flere dyr .....	26
4.1.2 Mindre leid innmarksbeite .....	26
4.1.3 Mindre kjøpt fôr .....	27
4.2 Kjøttfe.....	27
4.2.1 Flere dyr .....	28
4.2.2 Mindre leid innmarksbeite .....	28
4.2.3 Mindre kjøpt fôr .....	29
5 ØKONOMISK VERDI AV UTMARKSBEITE .....	31
5.1 Verdien av tilveksten på utmarksbeite for sau.....	31
5.2 Verdien av tilveksten på utmarksbeite for kjøttfe .....	32
5.3 Kostnader ved alternativ tilgang på fôr .....	33
5.3.1 Innmarksbeite og kraftfôr, sau .....	33
5.3.2 Silo og kraftfôr, sau.....	34
5.3.3 Innmarksbeite og luta halm, kjøttfe.....	34
5.3.4 Silo og luta halm, kjøttfe.....	35



# Sammendrag

---

Dette notatet omhandler NILF's del av det tverrfaglige prosjektet «Planmessig utnyttning av utmarksbeite på Senja». Prosjektet er eid av Nattmålshaugen beitelag i Lenvik kommune i Troms. Planteforsk Holt har vært prosjektleder og koordinator for arbeidet i flere institusjoner og organisasjoner som har vært engasjert i prosjektet.

Prosjektet kom i gang som et resultat av ønsket om bedre og økt utnyttning av utmarksbeitet i beitelaget. Og et behov for økt kunnskap om mange problemstillinger knyttet til bruk av utmarka.

Første del av notatet omhandler hva NILF har fått ut av arbeidet med å analysere regnskap og vekter på dyrene fra gårdsbruk i beitelaget. Data fra brukene er sammenlignet med data fra andre registreringer.

For sau viser regnskapene lavere dekningsbidrag enn tall fra sammenligningsgruppene. Både produksjon, produksjonsinntekter og priser har gjennomgående vært lavere enn i sammenligningsgruppene. Klimatiske forhold (ofte mye snø) har medvirket til sein lamming og dermed vansker med å få slaktemodne lam når prisen er best. Dekningsbidraget er også redusert i analyseperioden 1997–1999. Dette skyldes at kostnadene til innkjøpt fôr og forbruksartikler har økt mye på de brukene som er analysert.

Kjøttfe viser lavere produksjonsinntekter enn sammenligningsgruppene. Dette skyldes lave slaktevekter og dermed også lavere priser. Noe kompenseres med livdyromsetning til gode priser. De variable kostnadene til grovfôr er lave, mens det er høye kostnader til innkjøpt fôr og forbruksartikler. Noe skyldes antakelig ekstraordinære overvintnings- og avlingsskader.

Gjennomsnittlig tok sauene 36,2% av fôret fra utmarksbeite for årene 1997–1999. Dette ga et dekningsbidrag på 483 kroner pr. vinterfôra sau. Teoretisk beregning av dekningsbidrag med 40% fôrandel fra utmarksbeite viser 501 kroner når grovfôrandelen reduseres tilsvarende. Når det forutsettes at den økte andelen av beite medfører redusert andel av innkjøpt fôr øker dekningsbidraget til 542 kroner.

På kjøttfe er det utført tilsvarende beregninger for to ulike datagrunnlag. I begge er utmarksbeitets andel økt fra 26,3 og 31,9% til 35% (samsvarer med prosjektets målsetting). Dekningsbidraget øker da fra 3 144 kroner til 3 381 og 4 092 kroner for henholdsvis alternativene med redusert grovfôrandel og redusert andel innkjøpt fôr i den første beregningen. Den andre beregningen viser en økning fra 5 080 kroner til 5 135 og 5 465 kroner.

Økt tilgang på utmarksbeite vil i tillegg til endring i variable kostnader nødvendigvis medføre endringer i tilskudd, arbeidskrav og driftsopplegg. Den samlede økonomiske virkningen av slike faktorer er vurdert på tre beregningsmåter for henholdsvis sau og kjøttfe.

Første alternativ er flere dyr, andre alternativ er mindre leid innmarksbeite og tredje alternativ er mindre innkjøpt fôr. Felles for alle beregningene er at det må gjøres flere forutsetninger. pr. sauebruk medfører 14 dagers økt utmarksbeite kroner 5 650 kroner i årlig økt inntekt for alternativet med økning i dyretall og 3 948 kroner for alternativet med mindre innkjøpt fôr. Tilsvarende tall for kjøttfe er 7 325 kroner og 7 980 kroner. For begge produksjonene vil alternativet med redusert leid innmarksbeite virke negativt inn på brukets inntekter.

Siste del av notatet tar for seg en beregning av samlet verdi av utmarksbeite etter to hovedprinsipp. Første prinsipp bygger på at verdien av produksjonen på utmarksbeite verdsettes, og det andre prinsippet beregner verdien som nettokostnaden ved alternative

måter å skaffe til veie tilsvarende fôr som utmarksbeitet gir. Også for disse beregningene er det flere forutsetninger som må gjøres.

Produksjonsverdien er beregnet til 944 kroner pr. vinterfôra sau og 2 412 kroner pr. kuenhet. Nettokostnaden ved å skaffe fôr på andre måter er for sau beregnet til 243 og 296 kroner pr. vinterfôra sau og for kjøttfe til 707 1 179 kroner pr. kuenhet.



# 1 Innledning

---

## 1.1 Bakgrunn og problemstilling

Prosjektet har bakgrunn i fylkesplanen for Troms 1996–1999 og et initiativ fra FMLA Troms i samråd med Planteforsk Holt og Nattmålshaugen beitelag. Prosjektideen er knyttet til fylkesplanens program for landbruk som skisserer tiltak under navnet «Prosjektrettet satsing på utmarksressursene».

Nattmålshaugen beitelag på Senja i Lenvik kommune var aktive pådrivere for et prosjekt for å få belyst ulike sider av bruken av utmarka. Beitelaget hadde i 1996 20 aktive medlemmer med til sammen 66 storfe og 981 sau og lam på beite i et område på ca 32 000 dekar. Det var stort behov for bedre organisering av beitet særlig med sperregjerder mot trafikkerte veier og mot boligområder i området.

Utmarksbeitet har variert topografi, jordsmonn og vegetasjon og strekker seg fra dyrket mark i strandsonen (30–50 m.o.h.) til skogkledd åser opp til 280 meter over havet.

Medlemmene i beitelaget ønsket bedre utnytting av utmarksbeitet. Det var særlig fokus på økt beite av kjøttfe i området, dels med bakgrunn i markedsprognoser, politiske målsetting om økt antall ammekyr og medlemmenes personlige interesse.

Den gode kvaliteten på lammekjøtt fra Troms og gode erfaringer med kjøttproduksjon på Aberdeen Angus i området gjorde at interessen for økt markedsføring og omsetning av lokale produkter som «Senja Lam» og gjennom bedriften Arctic Angus var stor.

Det var ønske om økt kunnskap på mange felt. Kartlegging av produksjonspotensialet i området, driftsopplegg som mest mulig kombinerer bærekraftig utnytting av potensialet med produkter markedet etterspør, ulike typer gjerdehold, sambeiting av sau og kjøttfe og hvordan beitebruken virker inn på befolkningens bruk og forhold til utmarka var alle momenter som ble trukket inn. Det var også behov for kartlegging av økonomi og driftsforhold på bruk i området, samt utarbeiding av økonomiske modeller for ulik utnytting av utmarka.

Prosjektet «Planmessig utnytting av utmarksbeite på Senja» ble derfor etablert med Nattmålshaugen Beitelag som prosjekteier og med Planteforsk Holt forskingssenter som

ansvarlig prosjektleder og koordinator. Et tverrfaglig samarbeid mellom flere FoU-institusjoner, særlig NIJOS, Jordskifteverket og NILF, ble også etablert.

Prosjektrammen på 5,8 mill kroner ble finansiert som egeninnsats fra medlemmene i beitelaget, egeninnsats fra omsetningsorganisasjonene Gilde NNS og TINE Nord Norge og med midler fra Bygdeutviklingsfondet i Troms, Staten landbruksbank (SND) og Norges Forskningsråd. Prosjektperioden ble bestemt til 1998–2000.

## 1.2 Metode og datagrunnlag

For å belyse driftsøkonomi og driftsforhold på bruk i området ble det tidlig bestemt å utarbeide driftsregnskap fra en del bruk i området og sammenligne data for disse brukene med NILF's omfattende datamateriale i blant annet «Driftsgranskingene for jord- og skogbruk».

7 aktuelle bruk med ulik produksjon ble valgt ut av ledelsen i beitelaget. Driftsregnskap ble utarbeidet for årene 1997, 1998 og 1999 for alle brukene. Regnskapstallene er nyttet til sammenligning av dekningsbidrag, produksjon, oppnådde priser og försammen-setning for sau og kjøttfe.

Det ble for en del av brukene foretatt omfattende veiing av beitedyrene før og etter beiteperioden og delvis også i beitetida. Dette er sammenlignet med tilsvarende data fra Sauekontrollen og Storfekjøttkontrollen samt data fra tidligere arbeider i NILF.

Videre er det foretatt teoretisk beregning av dekningsbidrag ved oppfyllding av prosjektets hovedmål om 35% förändel for kjøttfe og økt andel utmarksbeite for sau.

Verdien av økt tilgang på utmarksbeite er beregnet på alternative måter gårdbrukeren kan tilpasse seg situasjon. Det er regnet på alternativene flere dyr, mindre leid innmarksbeite og mindre innkjøpt för for både sau og kjøttfe.

Til slutt er det foretatt en teoretisk beregning av den samlede økonomiske verdien av utmarksbeite. Beregningen er foretatt etter to hovedprinsipper, verdien av produksjonen på utmarksbeite og kostnadene ved å erstatte för fra utmarksbeite med ulike typer annet för.

## 1.3 Forklaring på faguttrykk

### **Driftsregnskap**

Omarbeidet skatteregnskap for brukerfamilien med tilleggsopplysninger om arbeidsforbruk, areal, avling, husdyrproduksjon m.m.

### **Produksjonsinntekter**

Verdien av varer og tjenester produsert i løpet av året, inkludert endring i lagerbeholdning.

### **Kostnader**

Verdien av varer og tjenester brukt i produksjonen i løpet av året.

### **Variable kostnader**

Kostnader som endrer seg i takt med omfanget av produksjonen.

### **Faste kostnader**

Kostnader som ikke endrer seg med omfanget av produksjonen.

**Driftsoverskudd**

Produksjonsinntekter minus kostnader. Familiens godtgjøring for arbeid og for egen og lånt kapital.

**Lønnsevne pr. time**

Hva bruket kan betale pr. time for eget og leid arbeid uten å bruke av oppsparte midler

**Fôrenhet (FEm)**

Nødvendig mengde av et fôrslag for at kua kan produsere melk med 6900 kiloJoule. Tilsvarende en kilo bygg.



## 2 Regnskapstall og vekter sammenlignet med andre

---

Under planleggingen av NILF's del i prosjektet var det lagt sterk vekt på å få til sammenligning av økonomiske data fra bruk i beitelaget mot normtall og regnskapstall fra andre bruk. Normtall var tenkt hentet fra blant annet standard dekningsbidragskalkyler fra NILF, Sauekontrollen, Husdyrkontrollen og Kjøttfekontrollen.

NILF har en stor årlig database basert på driftsregnskap fra brukene som er med i «Driftsgranskingene for jord – og skogbruk». Det ble derfor bestemt at det burde utarbeides driftsregnskap for en del gårdsbruk i beitelaget for å sammenligne opplysninger fra disse med regnskap fra andre bruk. Beitelaget plukket ut 7 brukere som var villig til å stille sine regnskap til disposisjon og som de mente ville gi et godt bilde av økonomien på bruk i området. For å få best mulig datagrunnlag og jevne ut virkningen av årlige variasjoner (klima m.m.) ble det bestemt at det skulle utarbeides driftsregnskap for minst 3 år for disse brukene.

Brukene som ble valgt ut hadde ulike driftsopplegg, noen hadde bare sau, noen kjøttfe, noen sau og kjøttfe, andre melkeproduksjon med innslag av kjøttfe. I tillegg la enkelte om produksjonen i løpet av perioden. Dette medførte problemer med å få stort nok datagrunnlag for økonomisk sammenligning, ettersom det er best å ha grupper av bruk som er mest mulig ensartede. NILF har derfor valgt å presentere regnskapsdata bare for sau og kjøttfe.

Regnskap fra de øvrige brukene har gitt oss tilleggskunnskaper som er tatt hensyn til i vårt arbeide. Men i ettertid kan vi konkludere med at det ble brukt for mye tid og ressurser på å innhente opplysninger og utarbeide regnskap for disse brukene, nytten svarer ikke med ressursbruken.

Brukene i beiteprosjektet har vi sammenlignet med «Dekningsbidragskalkyler for Nord-Norge» og «Driftsgranskingene for jord- og skogbruk». Begge utarbeides årlig av NILF.

Dekningsbidragskalkylene er standard dekningsbidrag der avlingsnivå, produksjon, priser m.m. er tilpasset forholdene i landsdelen. Slike kalkyler er sentrale ved driftsplanlegging innen landbruket.

Driftsgranskingstallene er for «reine» sauebruk i Nord-Norge, det vil si bruk med ingen eller få andre husdyr. For kjøttfe er det driftsgranskingsbruk fra hele landet som er brukt som sammenligningsgruppe. Gruppen består for det meste av sjølrekrutterende kjøttproduksjon, men omfatter også noen bruk som i tillegg kjøper inn kalver for framføring til slakt. Gjennomsnittet for gruppen påvirkes noe av dette ved at det er større omsetning av slakt og mer kjøpte kalver per. kuenhet.

## 2.1 Sau

### 2.1.1 Dekningsbidrag, produksjon, pris og før 1997

Tabell 2.1 Dekningsbidrag 1997

SAU	1997		
Per. vinterføra sau (antall 01.01.)	Beiteprosjektet	DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjonsinntekter:</b>			
Lammekjøtt	690	819	1 055
Sauerkjøtt	246	226	
Livdyr	18		
Ull	170	180	185
Andre husdyrinntekter		8	3
<b>Sum produksjonsinntekter</b>	<b>1 124</b>	<b>1 233</b>	<b>1 243</b>
<b>Variable kostnader:</b>			
Grovfør	167	238	207
Kraftfôr og annet innkjøpt fôr	201	195	312
Dyrlege, forbruksartikler m.m.	113	60	95
Innkjøp av dyr			12
Andre variable kostnader			2
<b>Sum variable kostnader</b>	<b>481</b>	<b>493</b>	<b>628</b>
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>643</b>	<b>740</b>	<b>615</b>

Tabell 2.1 viser produksjonsinntekter og variable kostnader for bruk i beiteprosjektet i 1997. Alle tall er beregnet pr. vinterføra sau, det vil si antall sau og lam 01.01. Under produksjonsinntekter for driftsgranskingene omfatter beløpet på lammekjøtt også sauekjøtt og livdyrinntekt. Sum produksjonsinntekter er litt lavere for brukene fra beiteprosjektet enn for sammenligningsgruppene. Men også variable kostnader er lavere slik at dekningsbidraget pr. vinterføra sau blir 643 kroner, 97 kroner lavere enn dekningsbidragkalkylen men 28 kroner større enn for driftsgranskingsbrukene fra Nord-Norge.

Neste tabell viser produksjon, oppnådde priser og førsammensetning på de samme brukene.

Tabell 2.2 Produksjon, priser og førsammensetning

SAU Per. vinterføra sau (antall 01.01.)	1997		
	Beiteprosjektet	DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjon:</b>			
Gagnslam	1,4	1,4	1,3
Slaktevekt lam	18,3	18,0	
Kg kjøtt produsert	29,4	27,4	27,0
Kg ull produsert	5,1	6,0	
<b>Oppnådde priser kr pr. kg:</b>			
Lam	42,17	42,20	
Sau	27,10	28,20	
Sau og lam	38,00	38,11	38,91
Ull	33,39	30,00	37,30
<b>Førsammensetning, FEm:</b>			
Grovfôr	238	210	
Innmarksbeite		40	
Kraftfôr	44	60	
Annet innkjøpt fôr			
Sum innefôr	282	310	
Utmarksbeite	170	180	
Sum fôr	452	490	
Herav % utmarksbeite	37,6	36,7	

Produksjonen på brukene fra beiteprosjektet var i overkant av hva sammenligningsgruppene hadde. Derimot er oppnådde priser pr. kilo er i underkant av både det som er kalkulert i dekningsbidragskalkylen og det som brukene i driftsgranskningene oppnådde. Prisen for sau og lam er gjennomsnittspris for samlet leveranse av sau og lam.

Ved beregning av førsammensetningen er opplysninger om avling og beitetid fra gårdbrukerne beregnet med standard FEm-innhold pr. m<sup>3</sup> silo, rundballer og høy, samt standard dagopptak fra beite. For driftsgranskingsbrukene foreligger ikke nøyaktig nok beregning av førsammensetningen. Tabellen viser mindre innefôr og mindre utmarksbeite pr. vinterføra sau i beiteprosjektet enn i dekningsbidragskalkylen. Hver vinterføra sau tok 37,6% av fôrgrunlaget på utmarksbeite, litt mer enn hva kalkylen forutsetter.

### 2.1.2 Dekningsbidrag, produksjon, pris og fôr 1998

Tabell 2.3 og tabell 2.4 viser tilsvarende tall for 1998 som de to forrige tabellene.

Tabell 2.3 Dekningsbidrag 1998

SAU Per. vinterföra sau (antall 01.01.)	1998		
	Beiteprosjektet	DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjonsinntekter:</b>			
Lammekjøtt	711	819	1 101
Sauerkjøtt	260	226	
Livdyr	5		
Ull	169	180	176
Andre husdyrinntekter		8	11
<b>Sum produksjonsinntekter</b>	<b>1 145</b>	<b>1 233</b>	<b>1 288</b>
<b>Variable kostnader:</b>			
Grovfôr	165	244	211
Kraftfôr og annet innkjøpt fôr	262	221	325
Dyrlege, forbruksartikler m.m.	108	60	92
Innkjøp av dyr	26		15
Andre variable kostnader			8
<b>Sum variable kostnader</b>	<b>561</b>	<b>525</b>	<b>651</b>
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>584</b>	<b>708</b>	<b>637</b>

Tabell 2.4 Produksjon, priser og førsammensetning

SAU Per. vinterföra sau (antall 01.01.)	1998		
	Beiteprosjektet	DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjon:</b>			
Gagnslam	1,3	1,4	1,2
Slaktevekt lam	17,0	18,0	
Kg kjøtt produsert	26,1	27,4	24,0
Kg ull produsert	5,2	6,0	5,3
<b>Oppnådde priser kr pr. kg:</b>			
Lam	42,22	42,20	
Sau	31,64	28,20	
Sau og lam	38,96	38,10	40,38
Ull	33,14	30,00	36,05
<b>Førsammensetning, FEm:</b>			
Grovfôr	248	210	
Innmarksbeite		40	
Kraftfôr	49	60	
Annet innkjøpt fôr	15		
Sum innefôr	312	310	
Utmarksbeite	229	180	
<b>Sum fôr</b>	<b>541</b>	<b>490</b>	
<b>Herav % utmarksbeite</b>	<b>42,3</b>	<b>36,7</b>	



Tabell 2.3 viser at også i 1998 var produksjonsinntektene lavere på brukene fra beiteprosjektet enn i dekningsbidragskalkylen og for driftsgranskingsbrukene. Sum variable kostnader har økt fra 481 kroner i 1997 til 561 kroner i 1998. Det er særlig på kraftfôr og annet innkjøpt fôr økningen har vært. Dette medfører at dekningsbidraget pr. vinterfôra sau ble 584 kroner, 59 kroner lavere enn året før og betydelig lavere enn hva sammenligningsgruppene oppnådde.

Tabell 2.4 viser at produksjonen pr. vinterfôra sau var lavere i 1998 enn året før. For eksempel ble det produsert 3,3 kg mindre kjøtt pr. vinterfôra sau enn i 1997. Oppnådde priser er lavere enn hva driftsgranskingsbrukene hadde. Det er registrert flere FEm både som innefôr og på utmarksbeite enn i 1997 og mer enn dekningsbidragskalkylen forutsetter. Utmarksbeite utgjorde 42,3% av samlet fôrgrunnlag i 1998, 4,7 prosentpoeng mer enn året før. Men større fôrforbruk og mer utmarksbeite har altså ikke virket positivt inn på produksjonen eller på dekningsbidraget, snarere tvert i mot.

### 2.1.3 Dekningsbidrag, produksjon, pris og fôr 1999

Tallene for 1999 viser ytterligere forverring i dekningsbidrag for brukene i beiteprosjektet sammenlignet både med årene før og med sammenligningsgruppene. Tabell 2.5 og 2.6 viser tallene for 1999.

Tabell 2.5 Dekningsbidrag 1999

SAU	1999		
Per. vinterfôra sau (antall 01.01.)	Beiteprosjektet	DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjonsinntekter:</b>			
Lammekjøtt	778	877	1 088
Saukjøtt	187	250	
Livdyr	0	0	
Ull	158	210	178
Andre husdyrinntekter		8	6
<b>Sum produksjonsinntekter</b>	<b>1 123</b>	<b>1 345</b>	<b>1 272</b>
<b>Variable kostnader:</b>			
Grovfôr	249	240	188
Kraftfôr og annet innkjøpt fôr	395	223	306
Dyrlege, forbruksartikler m.m.	119	60	106
Innkjøp av dyr	140		22
Andre variable kostnader			5
<b>Sum variable kostnader</b>	<b>903</b>	<b>523</b>	<b>627</b>
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>220</b>	<b>822</b>	<b>645</b>

Sum produksjonsinntekter er like store som året før for beiteprosjektbrukene, mens de har økt i dekningsbidragskalkylen og i driftsgranskningene. Men det er særlig økning i de variable kostnadene som medfører at brukene i beiteprosjektet fikk mye lavere dekningsbidrag pr. vinterfôra sau enn sammenligningsgruppene. Kostnadene til kraftfôr og annet innkjøpt fôr er særlig store. Dette skyldes i hovedsak at et bruk har unormalt store kostnader til kjøp av grovfôr. Gjennomsnittlig kostnad til kraftfôr og annet innkjøpt fôr

for de øvrige brukene er 220 kroner. Dette er på samme nivå som dekningsbidragkalkylen og lavere enn driftsgranskingsbrukene.

Kostnaden til innkjøp av dyr er også preget av at et bruk hadde særlig store innkjøp av dyr i 1999.

Tabell 2.6 Produksjon, priser og førsammensetning

SAU Per. vinterføra sau (antall 01.01.)	Beiteprosjektet	1999	
		DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjon:</b>			
Gagnslam	1,3	1,4	1,2
Slaktevekt lam	17,1	18,0	
Kg kjøtt produsert	23,6	27,4	24,0
Kg ull produsert	4,5	6	4,8
<b>Oppnådde priser kr pr. kg:</b>			
Lam	45,39	45,20	
Sau	30,65	31,20	
Sau og lam	41,45	41,13	42,96
Ull	33,92	35,00	36,54
<b>Førsammensetning, FEm:</b>			
Grovfôr	294	210	
Innmarksbeite		40	
Kraftfôr	77	60	
Annet innkjøpt fôr	139		
Sum innefôr	510	310	
Utmarksbeite	228	180	
Sum fôr	738	490	
Herav % utmarksbeite	30,9	36,7	

Produksjonen er mindre enn på sammenligningsgruppene. Utmarksbeitet falt sterkt i kvalitet utover sommer i 1999 i store deler av landsdelen og også på Senja. Dette resulterte i lave slaktevekter.

Oppnådde priser på brukene i beiteprosjektet er på samme nivå som dekningsbidragskalkylen og noe lavere enn hos driftsgranskingsbrukene.

Gjennomsnittsberegningen for førsammensetning påvirkes betydelig av det nevnte bruket som hadde unormalt mye innkjøpt grovfôr. De andre brukene hadde omtrent ikke kostnader til annet innkjøpt fôr. Sum innefôr blir for alle brukene svært høgt. Og selv om det er hentet like mange føreheter fra utmarksbeite som året før blir utmarksbeitets prosentvise andel av fôrgrunnet bare på 30,9%. Hvis bruket med unormalt mye innkjøpt grovfôr holdes utenom er det ca. 38% av samlet fôr som er tatt på utmarksbeite.

## 2.1.4 Tilvekst og slaktedata

Vi har brukt opplysninger fra beitelaget om lammetidspunkt, tidspunkt for høstveiling og vekter for å beregne gjennomsnittlig tilvekst pr. dag for lam og for å sammenligne med andre registreringer. Et av formålene er om mulig å finne om det er målbar forskjeller mellom beitelaget og andre samt å belyse mulige årsaker til at de økonomiske sammenligningene falt såpass dårlig ut for brukene fra beitelaget.

Tabell 2.7 Datoer, vekter og tilvekst på lam

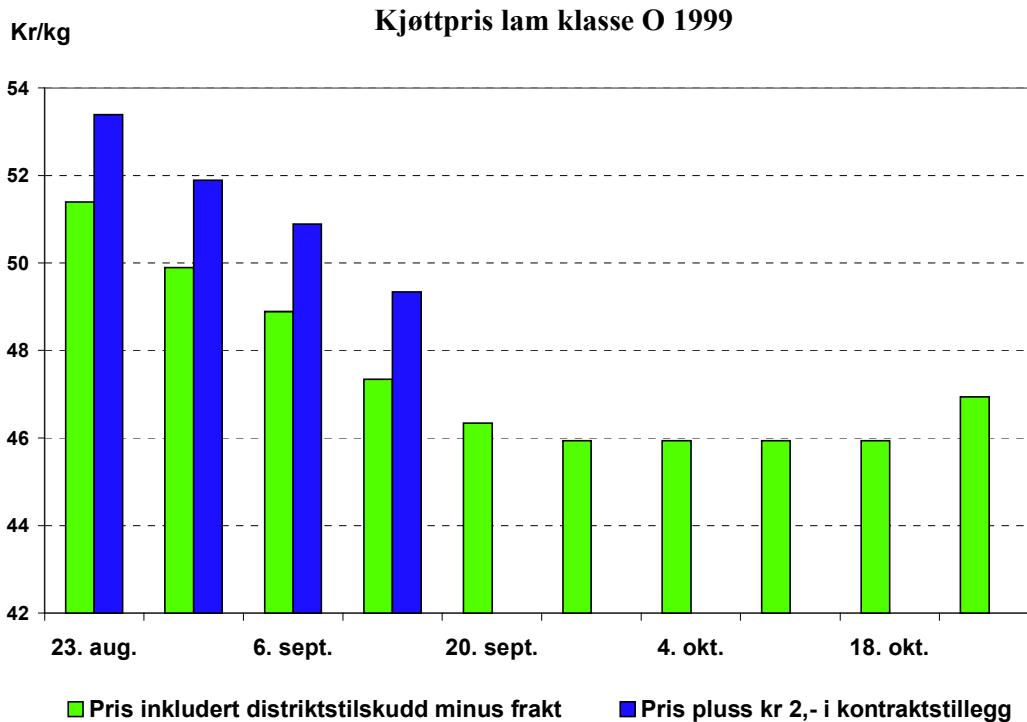
	Beite- prosjektet	Saue- kontrollen Landet	Saue- kontrollen Troms	NILF- Notat Landet
Antall lam	383	512 000	30 000	961
Fødselsdato	20.05	01.05	15.05	26.04
Dato for høstveeing	21.09	18.09	25.09	21.09
Alder ved høstveeing, dager	123	140	133	148
Vårvekt (19 dager), kg	9,8	10,4	10,1	10,1
Høstvekt (133 dager), kg	42,8	40,8	41,1	41,4
Tilvekst pr. dag, gram	289	267	272	274

Tabell 2.7 viser gjennomsnittstall fra bruk i beiteprosjektet for årene 1999 og 2000, Sauekontrollen 1999 og et NILF-Notat fra 1998. Fødselsdato for lam i beiteprosjektet er betydelig seinere enn for sammenligningsgruppene for hele landet, men også litt seinere enn gjennomsnittet for sauekontrollen i Troms. En forklaring er at fødselsdatoen er tilpasset de klimatiske forholdene i området, som ofte preges av mye snø og relativt sein vår.

Vårvekten er litt lavere i beiteprosjektet enn i sammenligningsgruppene. Muligens det er rom for forbedringer her ved bedre inneføring og avlsarbeid.

Beregnet vekt ved 133 dager er 42,8 kg for lammene i beitelaget. Tilveksten i beiteperioden blir dermed 289 gram pr. dag i gjennomsnitt. Dette er mer enn for de andre gruppene og det tyder på at lammene har vært på godt utmarksbeite. Når man tar hensyn til den forholdsvis lave høydeforskjellen i beitet er dette imponerende. Mulig at manglende høydeforskjell kompenseres ved sambeitingen med storfe og derigjennom tilgang på ferskt gras utover i beiteperioden.

Den seine lammingen på brukene fra beiteprosjektet gjør at svært få lam har vært slaktemodne i perioden det har vært 2 kroner kontrakttillegg i prisen på lammekjøtt. Dette tillegget har vært gitt til lam levert i uke 37 eller tidligere. Figuren viser hvordan kjøttprisen varierte utover høsten 1999, og hvordan kontrakttillegget påvirker prisen.



Fra de brukene i beiteprosjektet NILF har utarbeidet driftsregnskap for, er det til sammen for alle årene levert 714 lam til slakting om høsten. Av disse er det bare 41 lam som er slaktet i uke 37 eller tidligere. Dette virker negativt inn på gjennomsnittlig pris og dekningsbidrag for brukene i beiteprosjektet sammenlignet med andre grupper som har hatt mulighet til å utnytte prissystemet bedre. Tidligere lamming kombinert med innmarksbeite om våren kan være en mulighet for å oppnå bedre pris for lammene.

### 2.1.5 Konklusjon

Regnskapene viser lave dekningsbidrag pr. vinterføra sau sammenlignet med andre. Dekningsbidraget ble kraftig redusert i perioden 1997–1999. Dette skjedde mest på grunn av at kostnadene til innkjøpt fôr og forbruksartikler har økt mye mer enn for sammenlignbare grupper. Fôrforbruket er stort og har økt uten at det har resultert i økt produksjon.

Produksjon, produksjonsinntekter og priser har gjennomgående vært noe lavere enn sammenligningsgruppene. Sein lamming har medvirket til at få lam har vært slakte-modne når prisen er best.

Utmarksbeitets andel av samlet fôrgrunnlag har vært omtrent det samme som dekningsbidragkalkylen forutsetter.

## 2.2 Kjøttfe

På grunn av mangelfulle og lite ensartede datamateriale i regnskapene fra beiteprosjektet er det for kjøttfe valgt å presentere gjennomsnittstall for årene 1997, 1998 og 1999, samt en egen presentasjon av tall for 1999 som ikke inngår i gjennomsnittet 1997–1999.

Tallene er sammenlignet med dekningsbidragskalkyle for ammeku i Nord-Norge og med driftsgranskingsbruk med kjøttfe fra hele landet. Driftsgranskingsbrukene består

for en stor del av bruk med sjølrekrutterende kjøttproduksjon, men på noen bruk er det også kjøpt inn en del kalver til framføring til slakt.

## 2.2.1 Dekningsbidrag, omsetning, slaktevekter, pris og fôr 1997–1999

Alle beregningene nedenfor er pr. kuenhet. Kuenhet defineres tradisjonelt som kyr og drektige kviger pr. 01.01. Regnskapene viser ikke antall drektige kviger ved årsskiftet men derimot antall kviger over et år. Vi har derfor her definert kuenhet til kyr og kviger over 1 år pr. 01.01. Forskjellen er neppe stor ettersom de fleste kviger over 1 år er drektige eller skulle etter planen være drektige ved årsskiftet.

Tabell 2.8 Dekningsbidrag 1997–1999

Ammeku Per. kuenhet (ku og kviger 01.01.)	Beiteprosjektet	1997-1999	
		DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjonsinntekter:</b>			
Oksekjøtt	3 879	6 237	13 317
Kvigejøtt	700	2 376	
Kukjøtt	1 300	2 372	2 079
Livdyrsalg	3 208		688
Andre husdyrinntekter		120	66
<b>Sum produksjonsinntekter</b>	<b>9 087</b>	<b>11 105</b>	<b>16 128</b>
<b>Variable kostnader:</b>			
Grovfôr	1 408	3 185	2 042
Kraftfôr og annet innkjøpt fôr	2 208	1 819	3 664
Dyrlege forbruksartikler m.m.	1 675	650	957
Innkjøp av dyr	652		3 507
Andre variable kostnader			
<b>Sum variable kostnader</b>	<b>5 943</b>	<b>5 654</b>	<b>10 169</b>
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>3 144</b>	<b>5 451</b>	<b>5 959</b>

Tabell 2.8 viser mye lavere slakteinntekt pr. kuenhet på tallene fra beiteprosjektet enn på sammenligningsgruppene. Dette kompenseres noe ved at det er større inntekter fra livdyrsalg enn på sammenligningstallene. Men sum produksjonsinntekter er ca 2 000 kroner lavere enn dekningsbidragskalkylen forutsetter og ca. 4 000 kroner lavere enn driftsgranskingsbrukene når det er korrigert for at det er kjøpt inn mer dyr på driftsgranskingsbrukene enn på tallene fra beiteprosjektet. Oksekjøtt og kvigejøtt er slått sammen på en linje på driftsgranskingsbrukene.

Det er lave variable kostnader til eget grovfôr i beiteprosjektet, mens kostnadene til kraftfôr og annet innkjøpt fôr er noe større enn hva som er beregnet i dekningsbidragskalkylen. Dyrlege og forbruksartikler er også en større kostnadspost i beiteprosjektet enn i sammenligningsgruppene. Sum variable kostnader er omtrent på samme nivå som sammenligningsgruppene.

Men når produksjonsinntektene er så lave blir dermed også dekningsbidraget pr. kuenhet i beiteprosjektet betydelig lavere enn både dekningsbidragskalkylen (2 300 kroner) og driftsgranskingsbrukene (2 800 kroner). Dette er et resultat som er både skuffende og overraskende.

Tabell 2.9 Omsetning, slaktevekt, pris og fôr

Ammeku Per. kuenhet (ku og kviger 01.01.)	Beiteprosjekt.	1997-1999	
		DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Omsetning:</b>			
Oksekjøtt kg	88	135	323
Kvigejøtt kg	17	55	
Kukjøtt kg	32	60	32
Livdyr, antall	2		1
<b>Slaktevekter kg:</b>			
Okse	197	270	290
Kvige	127	220	
Ku	249	240	241
<b>Oppnådde priser kr:</b>			
Okse	41,95	46,20	39,14
Kvige	42,34	43,20	
Ku	40,12	39,53	32,87
Livdyr	12 298		
<b>Førsammensetning føreheter</b>			
Grovfôr	2 295	3 250	
Utmarksbeite	1 131	900	
Kraftfôr	382	550	
Annet innkjøpt fôr	498		
Sum fôr	4 306	4 700	
Herav % utmarksbeite	26,3	19,1	

Tabell 2.9 viser bakgrunnstall for det lave dekningsbidraget. Tabellen viser mye lavere omsetning for beiteprosjektet enn de andre to kolonnene. Balanseendring er ikke tatt hensyn til her. Også slaktevektene er betydelig lavere i disse årene enn hva som er beregnet og registrert i henholdsvis kalkyle og driftsgransking.

Lavere vekt og dårligere klassifisering er årsaken til lavere pris for okse- og kvigejøtt enn hva dekningsbidragskalkylen forutsetter. Prisen i driftsgranskingene er lavere (prisen på oksekjøtt omfatter alt storfekjøtt utenom ku). Dette skyldes for en stor del at de fleste brukene i gruppen ligger i områder av landet med lavere distriktstilskudd på kjøtt.

Førsammensetningen viser at det i beiteprosjektet ble tatt 1 131 føreheter på utmarksbeite av samlet fôropptak på 4 306 føreheter, det vil si 26,3 prosent. Dette er lavere enn det definerte hovedmålet i beiteprosjektet på 35% andel fra utmarksbeite, men betydelig mer enn hva NILF regner i dekningsbidragskalkylen (19,1%). Antall føreheter er i regnskapene beregnet med standard fôropptak pr. dyr pr. dag på beite og standard antall føreheter for silo, rundballer og høy.

## 2.2.2 Dekningsbidrag, omsetning, slaktevekter, pris og fôr 1999

Det er for beiteprosjektet også foretatt separate beregninger bare for 1999 av et annet datagrunnlag enn det som er nyttet i kapittel 2.2.1.

Tabell 2.10 Dekningsbidrag 1999

Ammeku Per. kuenhet (ku og kviger 01.01.)	1999		
	Beiteprosjekt.	DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Produksjonsinntekter:</b>			
Oksekjøtt	4 694	5 967	8 300
Kvigejøtt	817	2 266	
Kukjøtt	837	2 232	1 803
Livdyrsalg	3 694		947
Andre husdyrinntekter	375	120	45
<b>Sum produksjonsinntekter</b>	<b>10 417</b>	<b>10 585</b>	<b>11 095</b>
<b>Variable kostnader:</b>			
Grovfôr	607	3 202	2 036
Kraftfôr og annet innkjøpt fôr	3 010	1 815	3 192
Dyrlege forbruksartikler m.m.	978	650	924
Innkjøp av dyr	742		2 291
Andre variable kostnader			
<b>Sum variable kostnader</b>	<b>5 337</b>	<b>5 667</b>	<b>8 443</b>
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>5 080</b>	<b>4 918</b>	<b>2 652</b>

Tabell 2.10 viser i liket med tabell 2.8 lavere slakteinntekter enn sammenligningsgruppene, men her er det solgt betydelig mer livdyr slik at sum produksjonsinntekter blir på 10 417 kroner, omtrent på samme nivå som dekningsbidragkalkylen og driftsgranskningene (korrigert for større livdyrkjøp).

Det er svært lave variable kostnader til eget grovfôr, men det er til gjengjeld kjøpt betydelig med fôr slik at også sum variable kostnader blir omtrent på samme størrelse som dekningsbidragskalkylen.

Dekningsbidraget pr. kuenhet ble 5 080 kroner, litt større enn dekningsbidragskalkylen og 2 428 kroner bedre enn driftsgranskingsbrukene som ble forholdsvis hardt rammet av prisnedgangen på kjøtt i 1999 ettersom en større del av omsetningen er på innkjøpte kalver.

Tabell 2.11 Omsetning, slaktevekt, pris og fôr

Ammeku Per. kuenhet (ku og kviger 01.01.)	Beiteprosjekt.	1999	
		DB. Nord-Norge	Driftsgransking
<b>Omsetning:</b>			
Oksekjøtt kg	115	135	240
Kvigejøtt kg	6	55	
Kukjøtt kg	38	60	53
Livdyr, antall	0,3		0,1
<b>Slaktevekter kg:</b>			
Okse	277	270	290
Kvige	152	220	
Ku	225	240	255
<b>Oppnådde priser kr:</b>			
Okse	42,06	44,20	36,17
Kvige	37,65	41,20	
Ku	36,95	37,20	30,73
Livdyr	14 775		
<b>Førsammensetning føreheter:</b>			
Grovfôr	1 651	3 250	
Utmarksbeite	1 213	900	
Kraftfôr	772	550	
Annet innkjøpt fôr	170		
Sum fôr	3 806	4 700	
Herav % utmarksbeite	31,9	19,1	

Tabellen viser lavere kjøttomsetning og større livdyromsetning i beiteprosjektet enn for sammenligningsgruppene. Slaktevektene på okse og ku er omtrent på samme nivå som sammenligningsgruppene, mens oppnådde priser er noe lavere enn dekningsbidragskalkylen og noe høyere enn driftsgranskingene (som har lavere distriktstilskudd).

Gjennomsnittlig pris for livdyr (kviger og okser over 1 år) var 14 775 kroner. Dette er betydelig mer enn slakteverdien. Med en stipulert slaktevekt på 230 kg blir prisen pr. kg 64,23 kroner for dyrene som ble solgt som livdyr. Med andre ord var det god betaling for merarbeidet med å selge dyrene som livdyr i stedet for å levere dem som slakt. Såpass høy livdyrpris forteller også om betydelig interesse og optimisme i markedet for kjøttfe.

Fôrkalkylen viser bare 3 806 føreheter i sum pr. kuenhet i beiteprosjektet. Dette er svært lavt, ca. 900 føreheter mindre enn NILF's dekningsbidragskalkyle forutsetter. Førsammensetningen viser også at en større andel av fôret ble tatt på utmarksbeite i beiteprosjektet enn i kalkylen.

Prosentvis utgjorde utmarksbeite 31,9% av samlet fôr, også her lavere enn målet på 35% andel fra utmarksbeite.

### 2.2.3 Tilvekst

Også for kjøttfe har vi brukt opplysninger fra beitelaget om fødselsvekt, beitetid, vekt ved slipping på beite og vekt ved innsetting fra beite. Dette har vi brukt til å beregne daglig tilvekst i beitetida og totalt fra fødsel til innsetting. Videre har vi sammenlignet med tilvekst hos Storfekjøttkontrollen (tilvekst etter 200 dager) for 1998 og 1999, en fenotypetest ved Staur fra 1998 og tall fra Danmark og Sverige hentet fra NILF-rapport 1997:5. Alle sammenligningsgruppene er for Aberdeen Angus.



Tabell 2.12 Tilvekst, kjøttfe kalver

Tilvekst gram pr. dag	Fra fødsel til innsetting	På utmarksbeite
<b>Beiteprosjektet:</b>		
Alle dyr	935	887
Alle dyr 1998	922	882
Alle dyr 1999	905	808
Alle dyr 2000	970	975
Aberdeen Angus	930	883
Krysninger	947	900
<b>Sammenligningsgrupper:</b>		
Storfekjøttkontrollen, hele landet:		
1998 Aberdeen Angus	948	
1999 Aberdeen Angus	950	
Fenotypstet Staur, Aberdeen Angus	1 575	
Aberdeen Angus, Danmark	1 290	
Aberdeen Angus, Sverige	1 080	

Tabellen viser gjennomsnittlig tilvekst for alle dyr registrert i tre år på 935 gram pr. dag fra fødsel til innsetting. Tilveksten på utmarksbeite var 887 gram, kalvene legger mest på seg fra fødsel til utslipping. Den dårlige kvaliteten på utmarksbeite i 1999 viser seg også her ved lav tilvekst pr. dyr pr. dag, 808 gram mot for eksempel 975 gram i 2000.

Flesteparten av dyrene som det er foretatt registreringer på er av rasen Aberdeen Angus. I tillegg er det en del dyr som er blandinger med andre raser. Tilveksten er litt bedre for kryssingene enn for Aberdeen Angus.

Sammenligningsgruppene har større tilvekst pr. dag enn dyrene fra beiteprosjektet har. Det foreligger ikke opplysninger om hvordan dyrene er føret og i hvor stor grad de har vært på utmarksbeite. Tilveksten er beregnet ved 200 dagers alder. Gjennomsnittlig veiedato/innsettsalder for beiteprosjektet var 192 dager. Her er det variasjon mellom buskapene og ikke minst fra år til år, fra 171 dager i 1998 til 212 dager i 2000.

Det er ikke tilgjengelig gode nok data for sammenligning av tilveksten på kvigene andre beitesesong.

## 2.2.4 Konklusjon

Regnskapsmaterialet fra beiteprosjektet er «tynt» men tallene som er registrert viser betydelig lavere produksjonsinntekter på brukene i beiteprosjektet enn på sammenligningsgruppene. Grunnet lave slaktevekter og lave priser er slakteinntektene lave. Noe av dette kompenseres med livdyromsetning til relativt god pris.

Variable kostnader til grovfôr er lave men det er derimot betydelig større kostnader til innkjøpt fôr og forbruksartikler. Utmarksbeite utgjør en betydelig større andel av forgrunnlaget enn i dekningsbidragskalkylen.



### 3 Dekningsbidrag hvis fôrandel fra utmarksbeite var i samsvar med beiteprosjektets hovedmål

---

Beiteprosjektets hovedmål er «Utvikle opplegg for bærekraftig utmarksbeite som dekker 35% av fôrgrunlaget for kjøttfe og økt andel for sau og melkefe».

#### 3.1 Sau

Målet for sau er ikke bestemt i form av antall fôrenheter eller andel av fôrgrunlaget, men at utmarksbeite skal dekke en økt andel av fôrgrunlaget. I Kapittel 2.1. viser tallene fra regnskapene at prosentvis har brukene i beiteprosjektet omtrent like stor andel av fôret fra utmarksbeite som dekningsbidragskalkylen for Nord- Norge forutsetter. Gjennomsnitt for årene 1997–1999 var 36,2% fra utmarksbeite på brukene i beiteprosjektet mot 36,7% i kalkylen.

En økning av prosentandelen utmarksbeite til 40% er nok innenfor beiteprosjektets hovedmål. Tabell 3.1. viser hvor mye en slik økt beiteandel påvirker dekningsbidraget pr. vinterfôra sau. Det er da forutsatt at produksjon og priser ikke endres. Samlet fôrforbruk er heller ikke endret, men det er regnet på to alternative måter å tilpasse seg situasjonen med økt andel utmarksbeite. I alternativ 1 er det regnet med redusert andel grovfôr (innefôr) som følge av mer utmarksbeite, mens det i alternativ 2 er regnet redusert andel kraftfôr og annet innkjøpt fôr. Ettersom det er stor forskjell i fôrenhetsprisen i form av variable kostnader på eget grovfôr og kjøpt fôr vil dekningsbidraget bli ulikt for de to alternativene.

Tabell 3.1 Dekningsbidrag pr. vinterføra sau med 40% utmarksbeite

Førsammensetning						
	Gj.snitt 1997–1999		Alternativ 1		Alternativ 2	
	FEm	%	FEm	%	FEm	%
Grovfør	260	45,1	238	<b>41,3</b>	260	45,1
Kraftfør og annet innkjøpt før	108	18,7	108	18,7	86	<b>14,9</b>
Utmarksbeite	209	36,2	231	<b>40,0</b>	231	<b>40,0</b>
Sum	577		577		577	

Dekningsbidrag				
	Kroner	Kr/ FEm	Kroner	Kroner
Prod. inntekter	1 131		1 131	1 131
Grovfør	194	<b>0,74</b>	<b>176</b>	194
Kraftfør og annet innkjøpt før	286	<b>2,64</b>	286	<b>227</b>
Andre v. kostnader	168		168	168
Sum variable kostnader	648		630	589
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>483</b>		<b>501</b>	<b>542</b>

Tabellen viser at dekningsbidraget endrer seg fra 483 kroner til 501 og 542 kroner for henholdsvis alternativ 1 og 2. 10,5% økning i utmarksbeite (3,8 prosentpoeng) medfører i alternativ 2 12,2% økning av dekningsbidraget. En slik økning av dekningsbidraget på 59 kroner pr. vinterføra sau blir til sammen 2 950 kroner for en gård med 50 vinterføra sau.

## 3.2 Kjøttfe

For kjøttfe har beiteprosjektet et klart hovedmål, nemlig 35% av fôrgrunnlaget fra utmarksbeite. Regnskapstallene i kapittel 2.2. viser at her er det til dels mye som mangler før målet er nådd. I Tabell 2.9 det 26,3% av fôret som er utmarksbeite, mens det i tabell 2.11 er 31,9% utmarksbeite. En økning til 35% vil derfor påvirke dekningsbidrag og resultat sterkere enn for sau. Også her forutsettes det ingen endring i produksjon og pris.

Tabell 3.2. viser hvordan dekningsbidraget fra tabell 2.8 ville vært med 35% utmarksbeite beregnet for to alternativer, redusert eget grovfør i alternativ 1 og redusert kraftfør og annet innkjøpt før i alternativ 2.

Tabell 3.2 Dekningsbidrag pr. kuenhet med 35% utmarksbeite

Førsammensetning						
	Gj.snitt 1997 -1999		Alternativ 1		Alternativ 2	
	FEm	%	FEm	%	FEm	%
Grovfør	2 295	53,3	1 919	44,6	2 295	53,3
Kraftfør og annet innkjøpt før	880	20,4	880	20,4	504	11,7
Utmarksbeite	1 131	26,3	1 507	35,0	1 507	35,0
Sum	4 306		4 306		4 306	

Dekningsbidrag				
	Kroner	Kr./ FEm	Kroner	Kroner
Produksjonsinntekter	9 087		9 087	9 087
Grovfør	1 408	0,61	1 171	1 408
Kraftfør og annet innkjøpt før	2 208	2,50	2 208	1 260
Andre v. kostnader	2 327		2 327	2 327
Sum variable kostnader	5 943		5 706	4 995
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>3 144</b>		<b>3 381</b>	<b>4 092</b>

For alternativ 2 øker dekningsbidraget pr. kuenhet med 948 kroner når det beregnes 35% utmarksbeite.

Tabell 3.3 viser samme oppstilling for regnskapstallene fra tabell 2.10 med de samme to alternativene.

Tabell 3.3 Dekningsbidrag pr. kuenhet med 35% utmarksbeite

Førsammensetning						
	1999		Alternativ 1		Alternativ 2	
	FEm	%	FEm	%	FEm	%
Grovfør	1 651	43,4	1 532	40,3	1 651	43,4
Kraftfør og annet innkjøpt før	942	24,7	942	24,7	823	21,6
Utmarksbeite	1 213	31,9	1 332	35,0	1 332	35,0
Sum	3 806		3 806		3 806	

Dekningsbidrag				
	Kroner	Kr/ FEm	Kroner	Kroner
Prod. inntekter	10 417		10 417	10 417
Grovfør	607	0,36	552	607
Kraftfør og annet innkjøpt før	3 010	3,19	3 010	2 625
Andre v. kostnader	1 720		1 720	1 720
Sum variable kostnader	5 337		5 282	4 952
<b>Dekningsbidrag</b>	<b>5 080</b>		<b>5 135</b>	<b>5 465</b>

Ettersom det her i utgangspunktet hentes større del av fôret fra utmarksbeite blir det mindre endring av dekningsbidraget når målet om 35% utmarksbeite kalkuleres. Men med variable kostnader for kraftfôr og annet innkjøpt fôr på 3,19 kroner pr. fôrenhet blir virkningen av større andel utmarksbeite også her betydelig i alternativ 2.

## 4 Teoretisk beregning av verdien av økt utmarksbeite

---

Et sentralt mål for beiteprosjektet har vært at ved hjelp av organisert beiting, gjerding og kultivering av beiteområdet få tilgang på mer beite av god kvalitet. Kapittel 3 viser hvordan økt beiteandel virker på variable kostnader.

Men for å beregne samlet verdi av økt tilgang på utmarksbeite må også andre kostnader, endring i tilskudd, arbeidskrav og driftsopplegg tas hensyn til. Beregningene kan gjøres på flere måter, men felles for alle er at det må gjøres flere forutsetninger.

Hovedforutsetningen for beregningene i dette kapitlet er at det blir tilgjengelig 14 dager med ekstra utmarksbeite av tilfredsstillende kvalitet. Med denne bakgrunn er det regnet på tre alternative måter gårdbrukerne kan tilpasse seg en slik situasjon for både sau og kjøttfe.

### 4.1 Sau

For sau er det regnet på en vanlig buskap i området med 50 vinterfôra sau. Videre er det brukt tall fra blant annet NILF's «Dekningsbidragskalkyler for Nord-Norge» og «Driftsgranskinger i jord- og skogbruk».

Forutsetninger sau:

Buskap	50	vinterfôra sau
Gagnslam	1,4	pr. v.f.sau
Antall lam på beite	70	
Fôrkrav utenom beite	310	fôrenheter
Herav grovfôr	250	fôrenheter
Fôropptak pr. sau pr. dag på beite	0,9	fôrenheter
Fôropptak pr. lam pr. dag på beite	0,7	fôrenheter
Dekningsbidrag pr. v.f.sau	896	kroner
Arbeidskrav pr. v.f.sau	8	timer
Beiteleie	50	kroner pr. dekar

Arbeidskrav leid innmarksbeite	0,3	time pr. dekar
Avling pr. dekar leid beite	50	fôrenheter
Timepris	40,00	kroner
Fôrenhetspris ved kjøp av fôr	3,00	kroner

### 4.1.1 Flere dyr

Her er det beregnet at 14 dagers økt utmarksbeite gjør at gårdbrukeren setter på flere dyr ettersom han har mer vinterfôr disponibelt.

Tabell 4.1 Flere dyr

	Fôrenheter	Sau	
Ekstra fôropptak i 14 dager, sau	630		
Ekstra fôropptak i 14 dager, lam	686		
<b>Sum</b>	<b>1 316</b>		
<b>Antall flere vinterfôra sau</b>		<b>5</b>	

	Antall dyr	Kroner	Sum kroner
Økt dekningsbidrag	5	896	4 480
Økt produksjonstillegg dyr	5	470	2 350
Økt tilskudd dyr på utmarksbeite	12	35	420
-Verdi av økt arbeidskrav (40 kr/time)	-5	320	-1 600
<b>Sum marginal verdi</b>			<b>5 650</b>

14 dager ekstra utmarksbeite for buskapen utgjør 1 316 fôrenheter for hele buskapen. Dette gjør at vinterfôret på gården kan dekke 5 vinterfôra sau ekstra. Dette medfører økt samlet dekningsbidrag, økt tilskudd pr. dyr (31.12.) og økt tilskudd for dyr på utmarksbeite (sau og lam). Flere dyr medfører imidlertid mer arbeid som her er verdsatt til 40 kroner pr. time. Dette er tilnærmet lønnsevne pr. time for sauebruk fra Nord-Norge i driftsgranskningene. Sum årlig verdi av 14 dager økt utmarksbeite blir for dette bruket 5 650 kroner.

Hvilken verdi en bruker pr. time på endret arbeidskrav i disse beregningene vil ha stor innvirkning på resultatet. Hva som er rett verdi å bruke vil variere fra bruk til bruk. Noen har mye ledig tid, andre må leie hjelp mens noen kanskje må endre på arbeid utenom bruket. Så alt ut fra situasjonen på den enkelte gård kan det være like rett å bruke 0 kroner pr. time som 150 kroner.

### 4.1.2 Mindre leid innmarksbeite

Her forutsettes det at det på bruket leies innmarksbeite om høsten og at økt utmarksbeite resulterer i reduksjon av det leide beitet. Videre er det regnet 50 fôrenheter pr. dekar på leid beite og at det betales beiteleie med 50 kroner pr. dekar.



Tabell 4.2 Mindre leid innmarksbeite

	Fôrenheter	Dekar	
Ekstra fôropptak i 14 dager, sau	630		
Ekstra fôropptak i 14 dager, lam	686		
<b>Sum</b>	<b>1 316</b>		
Antall dekar mindre leid		26	

	Antall	Kroner	Sum kroner
Reduserte kostnader beiteleie	26	50	1 300
Gjødsel, 30 kg kalksalpeter pr. dekar	780	1,28	998
Redusert arbeidskrav (40 kr/ time)	8	40	320
Gjerdekostnader			300
- Redusert arealtilskudd (26 daa x 0,7)	-18,2	440	-8 008
<b>Sum marginal verdi</b>			<b>-5 090</b>

1 316 fôrenheter resulterer i at det kan leies 26 dekar mindre innmarksbeite. Dette reduserer kostnadene til beiteleie, gjødsel, arbeidskrav og gjerdehold med til sammen 2 918 kroner. Men med dagens landbrukspolitikk hvor tilskuddene er produksjonsnøytrale og dominerende på inntektsiden både for sau og kjøttfe blir effekten av å redusere arealet med 26 dekar stor. Arealtilskuddet blir redusert med 8 008 kroner, slik at verdien av økt utmarksbeite blir negativ. Denne måten å tilpasse seg en situasjon med økt tilgang på utmarksbeite er altså ikke å anbefale.

### 4.1.3 Mindre kjøpt fôr

Dette alternativet er aktuelt for mange, ettersom det på mange sauebruk kjøpes en del grovfôr i tillegg til grovfôr fra egen gård. Prisen varierer mye fra selger til selger, type grovfôr og kvalitet, samt at prisen påvirkes i stor grad av tilbud og etterspørsel i markedet og dermed av avlingsnivået i området det enkelte år.

Med 3 kroner pr. fôrenhet vil en spare 3 948 kroner ved beregnet økt utmarksbeite med 1 316 fôrenheter. Dette er da årlig verdi av 14 dager økt utmarksbeite.

## 4.2 Kjøttfe

Beregningene for kjøttfe er utført på samme måte som for sau. Det forutsettes 14 dager ekstra utmarksbeite av tilfredsstillende kvalitet for en buskap på 10 kuenheter (kyr og kviger pr. 01.01.).

Forutsetninger kjøttfe:

Buskap	10	kuenheter
Antall ungdyr > 1 år på beite	10	
Antall ungdyr < 1 år på beite	10	
Fôrkrav utenom beite	3 800	fôrenheter
Herav grovfôr	3 250	fôrenheter
Fôropptak pr. dag, kyr og ungdyr > 1 år	8	fôrenheter
Fôropptak pr. dag, ungdyr < 1 år	3	fôrenheter

Dekningsbidrag pr. kuenhet	4 815	kroner
Arbeidskrav pr. kuenhet	40	timer
Beiteleie	50	kroner pr. dekar
Arbeidskrav leid innmarksbeite	0,3	time pr. dekar
Avling pr. dekar leid beite	50	fôrenheter
Timepris	40,00	kroner
Fôrenhetspris ved kjøp av fôr	3,00	kroner

#### 4.2.1 Flere dyr

Det vil også for noen gårdbrukere med kjøttfe være aktuelt å tilpasse seg en situasjon med økt tilgang på utmarksbeite med å ha flere dyr. Det forutsettes da at driftsapparatet ellers har kapasitet (for eksempel ledig plass i fjøset) til å ha flere dyr uten store ekstra kostnader. Tabell 4.3 viser verdien av økt utmarksbeite beregnet som verdien av å ha flere dyr.

Tabell 4.3 Flere dyr

	Fôrenheter	Kuenheter
Ekstra fôropptak i 14 dager, kyr og ungdyr > 1 år	2 240	
Ekstra fôropptak i 14 dager, ungdyr < 1 år	420	
<b>Sum</b>	<b>2 660</b>	
<b>Antall flere kuenheter</b>		<b>1</b>

	Antall dyr	Kroner	Sum kroner
Økt dekningsbidrag	1	4 815	4 815
Økt produksjonstillegg dyr	2	1 680	3 360
Økt tilskudd dyr på utmarksbeite	3	250	750
-Verdi av økt arbeidskrav (40 kr/time)	-1	1 600	-1 600
<b>Sum marginal verdi</b>			<b>7 325</b>

Tabellen viser at 14 dager ekstra utmarksbeite utgjør 2 660 fôrenheter, avrundet til vinterfôret for en kuenhet. Dette medfører økt samlet dekningsbidrag, økt produksjonstilskudd og tilskudd for dyr på utmarksbeite. Beregningen her er for andre året etter at tilgangen på mer utmarksbeite økte, slik at det forutsettes en kalv og et ungdyr over 1 år i tillegg til 1 ku ekstra på beite. Det økte arbeidskravet, verdsatt til 40 kroner pr. time, trekkes fra og netto årlig verdi er 7 325 kroner pr. bruk med 10 kuenheter.

Også her kan timesatsen for endret arbeidskrav diskuteres og den vil være forskjellig fra bruk til bruk. Gjennomsnittlig lønnsevne for bruk med kjøttfe er omtrent 0, mens leid arbeid ofte betales med over 100 kroner pr. time. Og hvis alternativet er å redusere eget arbeid utenom bruket kan rett timesats like gjerne være 150 kroner. Dette vil selvsagt påvirke beregningen av verdien av økt utmarksbeite.

#### 4.2.2 Mindre leid innmarksbeite

Også for kjøttfe kan det være gårdbrukere som vil redusere bruken av leid innmarksbeite hvis tilgangen på utmarksbeite øker. Nettoverdien av å redusere innmarksbeite kan dermed regnes som verdien av økt utmarksbeite.

Tabell 4.4 Mindre leid innmarksbeite

	Fôrenheter	Dekar
Ekstra fôropptak i 14 dager, kyr og ungdyr > 1 år	2 240	
Ekstra fôropptak i 14 dager, ungdyr > 1 år	420	
<b>Sum</b>	<b>2 660</b>	
<b>Antall dekar mindre leid</b>		<b>53</b>

	Antall	Kroner	Sum kroner
Reduserte kostnader beiteleie	53	50	2 650
Gjødsel, 30 kg kalksalpeter pr. dekar	1 590	1,28	2 035
Redusert arbeidskrav (40 kr/ time)	16	40	640
Gjerdekostnader			600
- Redusert arealtilskudd (53 daa x 0,7)	-37,1	440	-16 324
<b>Sum marginal verdi</b>			<b>-10 399</b>

Fôropptaket ved 14 dager ekstra utmarksbeite tilsvarer 53 dekar leid innmarksbeite med 50 fôrenheter pr. dekar i avling. Dette medfører reduserte kostnader til beiteleie, gjødsel, arbeid og gjerde. Men 53 dekar mindre innmarksareal reduserer arealtilskuddet kraftig. Og som i beregningen for sau blir nettoverdien av økt utmarksbeite negativ med 10 399 kroner.

Denne alternative tilpassingen til økt utmarksbeite vil ikke være lønnsom nær sagt uansett hvilken timepris man bruker på redusert arbeidskrav. Med for eksempel 150 kroner pr. time vil sum årlig marginal verdi for gården fremdeles være – 8 639 kroner.

### 4.2.3 Mindre kjøpt fôr

Hvis 2 660 fôrenheter i økt tilgang på utmarksbeite verdsettes til 3,00 kroner pr. fôrenhet blir årlig verdi av økt utmarksbeite for gården 7 980 kroner.



## 5 Økonomisk verdi av utmarksbeite

---

Den samlede verdien av utmarksbeite kan både defineres og beregnes på mange måter. I dette kapitlet har vi beregnet økonomisk verdi for gårdbrukerne etter to hovedprinsipper. Først har vi beregnet verdien av den produksjon, det vil si tilvekst hos dyrene, som foregår på utmarksbeite. Videre er verdien også beregnet som kostnadene ved å erstatte føret fra utmarksbeite med annet fôr.

### 5.1 Verdien av tilveksten på utmarksbeite for sau

I kapittel 2.1.4. ble tilveksten hos lam i beiteprosjektet beregnet til 289 gram pr. dag. Dette er utgangspunktet for verdiberegningen. I tillegg er det beregnet en tilvekst på ettåringene på beite, samt at verdien av ullproduksjonen også verdsettes.

I tabell 5.1. er det beregnet en årlig verdi pr. vinterfôra sau (sau og lam pr. 01.01.), en årlig verdi for en normal gård i området med 50 vinterfôra sau samt en kapitalisert verdi som viser samlet verdi av utmarksbeite for gården i all framtid.

Forutsetninger:

Tilvekst på beite for lam pr. dag, levendevekt	289 gram
Tilvekst på beite for ettåringer, levendevekt	100 gram
Forholdstall levendevekt/slakevekt	0,4
Beitetid	100 dager
Antall lam pr. vinterfôra sau på beite	1,4
Andel ettåringer pr. v.f.sau på beite	0,3
Ullproduksjon på beite pr. v.f.sau	4 kg
Antall vinterfôra sau på gården	50 stk
Kapitaliseringsrente	7 %

Tabell 5.1 Verdi av utmarksbeite for sau

	Produksjon, kg	Pris, kroner	Verdi, kroner
Lam	16,2	46,20	748
Ettåringer	1,2	43,70	52
Ull	4,0	36,00	144
Sum årlig verdi pr. v.f.sau			944
Årlig verdi for gården			47 200
Kapitalisert verdi for gården			674 300

## 5.2 Verdien av tilveksten på utmarksbeite for kjøttfe

Også her er det tatt utgangspunkt i tilveksten på kalver fra kapittel 2.2.3. på 887 gram pr. dag på utmarksbeite. Det forutsettes et driftsopplegg der oksene slaktes før andre beitesesong mens alle kvigene går på beite andre beitesesong. Tilveksten for disse kvigene er hentet fra storfekjøttkontrollen for Aberdeen Angus Det er ikke tatt hensyn eventuell tilvekst på eldre dyr.

Beregningene av verdien av utmarksbeite er foretatt pr. kuenhet, pr. gård med 10 kuenheter og kapitalisert årlig verdi for gården.

Forutsetninger:

Tilvekst på beite for kalver pr. dag, levendevekt	887 gram
Tilvekst på kviger pr. dag, levendevekt	436 gram
Forholdstall levendevekt/slaktevekt kalver	0,5
Forholdstall levendevekt/slaktevekt kviger	0,55
Beitetid	100 dager
Antall kalver pr. kuenhet på beite	1
Antall kviger pr. kuenhet på beite	0,5
Antall kuenheter på gården	10
Kapitaliseringsrente	7 %

Tabell 5.2 Verdi av utmarksbeite for kjøttfe

	Produksjon, kg	Pris, kroner	Verdi, kroner
Kalver	44,4	43,20	1 918
Kviger	12,0	41,20	494
Sum årlig verdi pr. kuenhet			2 412
Årlig verdi for gården			24 120
Kapitalisert verdi for gården			344 600

I tillegg til den verdien produksjon på utmarksbeite innebærer vil det både for sau og kjøttfe også bli utbetalt tilskudd for dyr på utmarksbeite. Som tidligere nevnt er begge produksjonene svært avhengig av tilskudd fra det offentlige for å få overskudd av drifta.

Satsene for storfe på utmarksbeite er 250 kroner pr. dyr og for sau og lam 95 kroner inntil 100 dyr og 35 kroner over 100 dyr. Så for et sauebruk med 50 vinterføra sau og

1,4 lam pr. sau ville det blitt utbetalt 10 200 kroner i tilskudd. For kjøttfe ville bruket med 10 kuenheter fått utbetalt 6 250 kroner i tilskudd for dyr på utmarksbeite.

I tillegg er utmarksfôret en del av grunnlaget for hvor mange dyr gården kan ha. Dermed kan også en del av produksjonstillegg for husdyr regnes som en avkastning av utmarka. Tilskudsreglene er politisk bestemt og endres fortløpende.

Utmarksbeite vil for mange også medføre kostnader til f.eks. slikkesteiner, gjerdehold og tilsyn. Dette er det ikke tatt hensyn til i beregningene ovenfor.

## 5.3 Kostnader ved alternativ tilgang på fôr

Verdien av utmarksbeite kan også belyses ved en enkel nytte-kostanalyse hvor en regner verdien lik nettokostnaden ved alternative måter å skaffe til veie tilsvarende fôr som utmarksbeite gir.

### 5.3.1 Innmarksbeite og kraftfôr, sau

For sau har vi regnet på en situasjon hvor mesteparten av fôret fra utmarka erstattes med innmarksbeite. Men for å få slaktemodne lam forutsetter vi også at det er nødvendig med noe kraftfôr i tillegg.

Tabell 5.3 Kostnader av utvidet bruk av innmarksbeite pluss bruk av kraftfôr i stedet for utmarksbeite

Per. vinterfôra sau:	Kroner	Enheter	Kroner
Variable kostnader beite (DB Nord Norge)	0,83	150	125
Kraftfôr	3,50	30	105
Faste kostnader (250 FEm/daa)	20,00	150	12
Økt arbeid 1 time x lønnsevne sauebruk	40,00	1	40
Sum kostnader			282
- Økt arealtilskudd, 30 dekar	-405,00	30	-243
+ Tilskudd dyr på utmarksbeite	95,00/35,00	120	204
Sum netto kostnad			243
Samlet verdi	Kroner	V.f.sau	Kroner
Årlig verdi av utmarksbeite for gården	243	50	12 125
Kapitalisert verdi for gården			<b>173 200</b>

Også her er det flere forutsetninger som gjelder. Det er regnet at 150 fôrenheter fra utmarksbeite skal erstattes ved økt innmarksbeite, det vil si større areal, og at 30 fôrenheter erstattes med kraftfôr. Variable og faste kostnader baserer seg på NILF's tallmateriale. Det er videre kalkulert 1 time ekstra arbeid pr. vinterfôra sau på innmarksbeite. Arbeidet er i tabell 5.3. verdsatt til 40 kroner pr. time. Som tidligere nevnt er riktig time-sats forskjellig fra bruk til bruk. Videre er det også korrigert for endrede tilskudd. Omlegging fra utmarksbeite til større areal med innmarksbeite medfører mer i arealtilskudd, som her regnes som en negativ kostnad, og bortfall av tilskudd til dyr på utmarksbeite, som her regnes som en kostnad.

Netto kostnad eller verdi pr. vinterfôra sau er 243 kroner. For en gård med 50 sau blir årlig verdi av utmarksbeite 12 125 kroner, og kapitalisert verdi 173 200 kroner

Årlig verdi av utmarksbeite for sau i Nattnålshaugen Beitelag blir ved denne beregningsmåten 121 500 kroner hvis det forutsettes at det beiter ca. 1 200 sau og lam (det vil si ca. 500 vinterføra sau) i området.

### 5.3.2 Silo og kraftfôr, sau

Tabell 5.4 viser beregnet kostnad/verdi i en teoretisk situasjon der utmarksbeite erstattes med bruk av silo og kraftfôr. Også her forutsettes det at 30 føreheter dekkes med kraftfôr i tillegg til at det gis 150 føreheter silo pr. vinterføra sau i perioden de normalt skulle vært på utmarksbeite.

Tabell 5.4 Kostnader ved økt bruk av silo og kraftfôr i stedet for utmarksbeite

Per. vinterføra sau	Kroner	Enheter	Kroner
Variable kostnader silo (DB Nord Norge)	0,93	150	140
Kraftfôr	3,50	30	105
Faste kostnader (286 FEm/daa)	20,00	150	10
Økt arbeid 2 timer x lønnsevne sauebruk	40,00	2	80
Sum kostnader			335
- Økt arealtilskudd, 30 dekar	-405,00	30	-243
+ Tilskudd dyr på utmarksbeite	95,00/35,00	120	204
<b>Sum netto kostnad</b>			<b>296</b>
<b>Samlet verdi</b>	<b>Kroner</b>	<b>V.f.sau</b>	<b>Kroner</b>
Årlig verdi av utmarksbeite for gården	296	50	14 799
Kapitalisert verdi for gården			211 400

Beregningen er på samme måte som i forrige tabell. Noe større variable kostnader til eng enn til innmarksbeite og større arbeidskrav gjør at netto kostnad pr. vinterføra sau blir 296 kroner, 53 kroner større enn i forrige tabell.

### 5.3.3 Innmarksbeite og luta halm, kjøttfe

For kjøttfe er nok det mest aktuelle alternativet til utmarksbeite å bruke innmarksbeite med tillegg av innkjøpt luta halm. I tabell 5.5 er dette alternativet beregnet på samme måte (nytte/kostanalyse) som på sau.

Her er det 900 føreheter fra utmarksbeite som erstattes med 800 føreheter innmarksbeite og 100 føreheter halm som begge medfører variable kostnader. Faste kostnader er kalkulert og i tillegg er det regnet 10 timer ekstra arbeid pr. kuenhet, her verdsett til 40 kroner pr. time. Tilskuddene må også her korrigeres og er av stor betydning for resultatet.



Tabell 5.5 Kostnader ved utvidet bruk av innmarksbeite pluss bruk av luta halm i stedet for utmarksbeite

Per. kuenhet	Kroner	Enheter	Kroner
Variable kostnader beite (DB Nord Norge)	0,83	800	664
Luta halm	2,50	100	250
Faste kostnader (250 FEm/daa)	20,00	800	64
Økt arbeid 10 timer	40,00	10	400
Sum kostnader			1 378
- Økt arealtilskudd, 36 dekar	-405,00	32	-1 296
+ Tilskudd dyr på utmarksbeite	250,00	25	625
<b>Sum netto kostnad</b>			<b>707</b>
Samlet verdi	Kroner	Kuenheter	Kroner
Årlig verdi av utmarksbeite for gården	707	10	7 070
Kapitalisert verdi for gården			101 000

Årlig verdi av utmarksbeite blir 7 070 kroner for en slik gård med 10 kuenheter. Beregnet for 120 kuenheter (ca. 300 beitedyr) blir årlig verdi av utmarksbeite for kjøttfe i Nattmålshaugen Beitelag 84 800 kroner, beregnet etter disse forutsetningene.

### 5.3.4 Silo og luta halm, kjøttfe

Også for kjøttfe kan det være aktuelt å erstatte mesteparten av utmarksbeitet med silo (større areal) og en del luta halm. Tabell 5.6 viser at årlig netto kostnad pr. kuenhet øker til 1 179 kroner, det vil si 472 kroner mer enn alternativet med bruk av innmarksbeite og halm.

Tabell 5.6 Kostnader ved økt bruk av silo og luta halm i stedet for utmarksbeite

Per. kuenhet	Kroner	Enheter	Kroner
Variable kostnader silo (DB Nord Norge)	0,93	800	744
Luta halm	2,5	100	250
Faste kostnader (286 FEm/daa)	20,00	800	56
Økt arbeid 20 timer x tariff	40,00	20	800
Sum kostnader			1 850
- Økt arealtilskudd, 32 dekar	-405,00	32	-1296
+ Tilskudd dyr på utmarksbeite	250,00	25	625
<b>Sum netto kostnad</b>			<b>1 179</b>
Samlet verdi	Kroner	Kuenheter	Kroner
Årlig verdi av utmarksbeite for gården	1 179	10	11 790
Kapitalisert verdi for gården			168 400



# Referanser

---

- NILF, 1998 – 2000, *Driftsgranskinger i jord- og skogbruk. Regnskapsresultater*. Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning. Oslo
- NILF, 2000, *Økonomien i jordbruket i Nord-Norge*, Notat 2000:3. Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning. Oslo
- NILF, 1998 – 2000, *Dekningsbidragskalkyler Nord-Norge*. Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning, Distriktskontoret i Bodø. Bodø
- Hovland I., H. Romarheim, O.Mæland ,1997, *Økonomien i selvrekrutterende kjøttproduksjon*. Rapport 1997:5. Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning. Oslo
- Stornes O.K., A.Hegrenes, 1998. *Sammenheng mellom tilvekst på vårbeite og høstvekt på lam*. Notat 1998:11. Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning. Oslo
- Norsk Kjøtt Fagsenter 2000. *Årsmelding 1999. Sauekontrollen*. Oslo
- Norsk Kjøtt Fagsenter 1999, 2000. [kristin.wibe@gilde.no](mailto:kristin.wibe@gilde.no), 20.12.2000. *Storfevjøttkontrollen*. Oslo
- Norsk Kjøttfeavlslag . Internett: <http://kjottfe.no/testres/veiing.html>, 04.12.2000